

Віднянський С., Вегеш М.

Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення. – К.: Інститут історії України НАН України, 2021. – 372 с.

В оцінці ролі особистості в історії все ще спостерігаються велика амплітуда коливань – від сентенції Б.Рассела про те, що якби сто найвидатніших людей Європи були вбиті в дитинстві, то вся світова історія склалася інакше, ніж це відбулося, до твердження Г.Моно про те, що необхідно зображувати динаміку економічних умов та соціальних установ, як неперехідних складових людського розвитку, котрі впливають на самореалізацію особистостей.

Зокрема тезу О.Конта про написання «історії без імен» було реалізовано у творах радянських гуманітаріїв, вражених догмами «класової боротьби». Водночас антропологічний поворот на рубежі 1950–1960-х рр. у західній науковій рефлексії спонукав істориків розглядати особистість у новітніх контекстах: урахування, крім інституцій і структур, середовища побутування індивідуума й навіть його світогляду, ментальності, ієрархії цінностей тощо. Натомість автори присвяченої 30-річчю незалежності України рецензованої монографії Степан Віднянський і Микола Вегеш застосували синергетичну методологію, поєднавши модерний просопографічний підхід до змалювання історичного портрету Августина Волошина з класичними сцієнтизмом та історизмом до аналізу минувшини Закарпатського краю.

Як засвідчує 690 позицій у списку використаної авторами літератури, історія Карпатської України і постать А.Волошина як політика й державотворця вивчалася впродовж восьми десятиліть. Вагома, у тому числі інтелектуальним наповненням, низка публікацій про нього та Срібну Землю професора М.Вегеша і члена-кореспондента НАН України С.Віднянського, які належать до провідної когорти дослідників не лише рідного Закарпаття, а й багатьох проблем української та європейської історії. Проте нова публікація має певні концептуальні відмінності, що становить новизну та оригінальність рецензованого дослідження. Ідеться насамперед про окреслену тандемом істориків парадигму дослідження Карпатської України як одного з етапів українського державотворення, а також про джерелознавчий та історіографічний аналіз джерел, представлений авторами не в першому, як зазвичай прийнято, а в останньому розділі. Такий спосіб сприяв зосередженню на дискусійних питаннях дослідження, чіткішому виокремленню власної позиції в історіографічному дискурсі.

У першому розділі видання представлено нарис з історії українського Закарпаття – смуги українських етнічних земель на південних схилах Карпатських гір між верхів'ями річок Тиса та Попрад на заході. Застосувавши комплексний метод, автори, крім хронологічного розрізу, що дозволив висвітлити різні етапи буття українців краю, проаналізували всі наявні у закарпатському суспільстві горизонтальні зв'язки – політичні, економічні, соціальні, культурні, духовні, на тлі яких та в гущі яких А.Волошин формувався як священник, педагог, політик, учений. Історики простежили минуле Срібної Землі впродовж тисячоліття і наголосили, що початково вона була у сфері впливу Русі Київської й Галицько-Волинської, поширення православного та греко-католицького віровчення, що, попри наступне іноземне поневолення,

етнічну строкатість регіону, тривалу відірваність від Великої України, уможливило збереження місцевим українсько-руським анклавом своєї етнокультурної самобутності. Проаналізовано погляди А.Добрянського, О.Духновича та інших, хто нагадував, що русини Закарпаття є «єдним тілом» із русинами (українцями) Галичини й Наддніпрянщини (с.18–20). Водночас простежено діяльність галицьких народовців, яка сприяла національному відродженню у краї, та вплив М.Драгоманова, котрий закликав закарпатців до єдності, «щоб жити по своїй волі на своїй землі» (с.26).

Утім, як наголосили історики, найбільший імпульс посиленню проукраїнської орієнтації закарпатців надала Перша світова війна, котра принесла народу як важкі випробування, так й історичний шанс здобуття власної державності та соборності. Характерно, що автори поєднують свій фактографічний опис з аналізом причинно-наслідкових зв'язків, як, наприклад, у випадку пояснень проукраїнських рішень народних рад на Закарпатті. Досить детально розглянуто зміст і реалізацію закону Угорщини №10 від 21 грудня 1918 р., яким запроваджено самоврядування автономного краю Руська Країна у складі чотирьох (із восьми) жуп Закарпаття, та негативну реакцію місцевих українців на цей акт. Натомість високо оцінюється протокол Усенародного з'їзду угорських русинів 21 січня 1919 р. у Хусті, яким проголошено волю до возз'єднання з Україною, заявлену й під час ухвалення Акта соборності в Києві 22 січня. «Отже, за злуку з Україною Закарпаття проголосувало ще 100 років тому», – наголошують С.Віднянський і М.Вегеш (с.36).

Проте, як зазначили історики, доля краю була вирішена внаслідок післявоєнних геополітичних реалій, зафіксованих у Версальській системі угод, за якими Підкарпатська Русь (територія 12,6 тис.км², населення на 1921 р. 604 тис. осіб, з яких 62,7% русинів (українців)) передавалася Чехословаччині. Проаналізувавши розбіжні оцінки цього дійства, автори дійшли висновку, що акт не означав окупацію, але й не був добровільним. З іншого боку, вони солідарні з А.Волошиним, що входження Закарпаття до складу ЧСР на той час було єдиним реальним і водночас оптимальним варіантом (с.39–41).

С.Віднянський та М.Вегеш уважають, що метою президента ЧСР Т.Масарика й чехословацького уряду була інкорпорація Закарпаття до політичної та соціально-економічної систем держави з урахуванням його історично-національних особливостей. Цьому сприяла проаналізована авторами Конституція ЧСР 1920 р., що визначала, між іншого, устрій і місце Закарпаття. Утім, зауважено, що адміністративною реформою 1927 р. запроваджено централізовану систему управління: Підкарпаторуська земля стала однією з чотирьох провінцій ЧСР, обмежено права її сойму та губернатора тощо. Понад те, історики наголошують, що незважаючи на зволікання з наданням автономії до 1938 р., входження Закарпаття до складу ЧСР «означувалося глибинними зрушеннями в етнонаціональній і громадсько-політичній свідомості русинів-українців» (с.53). Дослідники нагадують, що в міжвоєнні роки у краї діяли понад 30 партій і 150 громадських організацій автономістського спрямування, зокрема товариство «Просвіта». Станом на 1938 р. функціонували 469 українських шкіл, виходили газети «Русин», «Наш рідний край», «Пчілка» тощо. Водночас відзначено, що використання назв «Закарпатська Україна», «українець» офіційна Прага вважала підбурюванням проти цілісності держави.

Автори встановили, що 20-річне перебування закарпатських земель у складі ЧСР принесло значно вищий рівень життя населення, ніж за угорських часів. У розвиток краю було вкладено більше коштів, ніж вилучено (с.50–54). Детально проаналізовано модернізацію різних галузей місцевої економіки. Водночас зауважено, що навіть після успішної аграрної реформи врожайність на Закарпатті станом на 1937 р. була на 64% нижчою, ніж у Чехії, а рівень безробіття складав до 70 тис. осіб на рік (с.57–68). Як підсумовують автори, економічна криза 1929–1933 рр. та зовнішні загрози посилили автономістський рух закарпатців. До нього активно приєднався й А.Волошин.

Детальну і жваву розповідь біографічного змісту про родину Августина Івановича Волошина, умови формування його світогляду та політичних поглядів автори подають у другому розділі своєї праці. На основі спогадів родичів і знайомих доведено, що інтелігентна родина спадкових греко-католицьких священиків Волошиних із мальовничого села Келечин виховувала дітей у душі християнської моралі та любові до рідної мови й українського народу. Як наголошують М.Вегеш і С.Віднянський, саме родина мала вирішальний вплив на формування національної ідентичності Августина, який, попри мадяризацію Закарпаття, добре знав українську мову й історію, здобув базові педагогічні знання на теологічному факультеті Пазманського університету в Будапешті. Автори навели факти про активну громадську діяльність А.Волошина і його дружини, засновниці Жіночого союзу Ірини Петрик, зокрема висвітлили передачу подружжям будинку під сиротинець. Історики послідовно простежили основні віхи діяльності А.Волошина як священика й директора Ужгородської вчительської семінарії. Значне місце в монографії займає характеристика його дружніх стосунків із відомими діячами, котрі вплинули на формування світогляду, зокрема зустрічей і листування з президентом Чехословаччини Томашем Масариком та митрополитом УГКЦ Андреем (Шептицьким) (с.86–95).

Третій розділ монографії відведено під характеристику культурно-просвітницької, громадської та душпастирської діяльності А.Волошина, який із березня 1897 р. служив капеланом Цегольнянської Преображенської церкви в Ужгороді, а 1900 р. в Будапештському університеті одержав диплом професора математики й фізики. Багато уваги надано боротьбі священика за збереження рідної мови богослужінь, шкільництва, кириличного друку. Він видав працю «Оборона кирилики», став співавтором меморандуму про неприпустимість заміни кириличної мови угорською, на нараді в держсекретаря Угорщини закликав не розбивати основ тисячолітнього розвитку народу (с.95–98). Так само актуальною, на думку істориків, стала гідна відповідь А.Волошина творцям «русинської» мови та прибічникам «двоязичія». У праці «О письменном язичі подкарпатських русинов» він заявив, що «сторонництво к московщині є у нас 1) анахронізмом, 2) шкодить культурной роботі, 3) шкодить церкві і духовной жизни, 4) шкодить економічним інтересам і 5) спиняє і політичну консолідацію» (с.113).

Автори дослідили також плідну книговидавничу та редакційну діяльність А.Волошина, який опублікував низку своїх шкільних посібників, праці політичного спрямування, а також художні твори – усього 42 назви. Історики проаналізували зусилля А.Волошина щодо заснування Вчительської громади та Педагогічного товариства, створення організації «УНІО» та інших осередків для відстоювання мовно-культурних прав і просвіти українців. С.Віднянський та М.Вегеш заповнили одну з «білих плям», якою донедавна була діяльність «Просвіти» на Закарпатті. Як один з її засновників й очільників, А.Волошин діяльно сприяв створенню читалень, бібліотек, мистецьких колективів. З'їзд 1937 р., який представляв близько 30 тис. просвітян з усіх куточків краю, засвідчив українську ідентичність місцевої людності (с.116–120). Історики відзначили сміливу громадянську позицію А.Волошина, котрий умістив на шпальтах газети «Свобода» низку передруків з іноземних часописів про голодові мори 1920–1930-х рр. в радянській Україні, про більшовицькі репресії тощо.

У четвертому розділі праці автори охарактеризували політичну діяльність А.Волошина, який із честю витримав іспит українського державника. Він визначився зі стратегічною проукраїнською орієнтацією не пізніше 1915 р., а не з 1919 р., як вважають чимало дослідників, які посилаються на його ситуативну підтримку автономії краю у складі Угорщини та Чехословаччини. Хоча ще 1918 р. А.Волошин входив до складу Ради угорських русинів, відправним пунктом для вироблення спільної позиції

закарпатського політикуму став ініційований ним у квітні 1919 р. «Руський клуб» та Українська центральна народна рада (с.129–130).

Детальніше висвітлено діяльність Руської хліборобської (земледільської) партії (РХ(З)П), одним із лідерів якої був А.Волошин. Організація вимагала від Праги демаркації кордонів Підкарпатської Русі, проведення виборів до сойму, створення «руського міністерства», призначення місцевих кадрів, збільшення прав губернатора тощо. Автори відзначають, що в 1920–1924 рр., коли у краї домінували ліві партії, РХ(З)П, а надалі заснована А.Волошином Християнська народна партія (ХНП) були єдиною політичною силою, яка дотримувалася народної української орієнтації (с.135–139). Щоправда, історики зауважують, що після резолюції Комінтерну 1926 р. комуністи також визнали українців корінним населенням Закарпаття. Наводиться низка акцій, проведених для Підкарпатської Русі А.Волошином як депутатом чехословацького парламенту, обраним 1925 р. від ХНП. Автори відзначають, що в 1930-х рр., унаслідок економічної кризи, зволікання з автономією й посилення політичного тиску центру, у краї зросли античеські настрої. Це засвідчили, зокрема, вибори 1935 р., коли найбільше голосів на Закарпатті набрали комуністи (24,4%).

У п'ятому розділі монографії досліджується відрізок часу від 26 жовтня 1938 р., коли А.Волошин був призначений прем'єр-міністром автономного уряду Підкарпатської Русі, до 15 березня 1939 р. – обрання його президентом Карпатської України. За влучним визначенням авторів, це був «тріумф і водночас трагедія Волошина-політика» (с.158). Проаналізувавши передумови проголошення автономії Підкарпатської Русі, історики наголошують, що цей акт став наслідком насамперед багаторічної боротьби українських політичних сил, очолюваних А.Волошином. Вагому роль відіграв і міжнародний фактор (с.160–161). Відзначено, що перший уряд Підкарпатської Русі (прем'єр-міністр А.Бродій, держсекретар А.Волошин) проіснував лише з 11 до 26 жовтня 1938 р., коли прем'єром було призначено А.Волошина й утворився виразно український уряд. Проте 2 листопада 1938 р. Віденський арбітраж, унаслідок змови Німеччини, Італії та Угорщини, передав угорцям понад 12% території Закарпаття, включно з містами Ужгород, Мукачево, Берегове. Закарпатську делегацію у ході арбітражу було проігноровано, тож А.Волошин опублікував протестний заклик до українців світу, де вперше вжив назву «Карпатська Україна» (с.173–174).

Автори спостерегли, що уряд А.Волошина, переїхавши до Хуста, зіткнувся з комплексом соціально-економічних проблем, нападами угорських і польських терористів, підривною діяльністю угорської агентури, інформаційною війною. Зазначено, що у складних умовах кабінет А.Волошина налагодив роботу служби безпеки, управління поліції, відділу преси і пропаганди з бюлетенем та газетою «Нова свобода». Було реорганізовано як бойову одиницю Організацію народної оборони «Карпатська Січ» під проводом Д.Климуша (с.176–179). Дослідники навели низку архівних даних про дієву підтримку Карпатської України. Уряд навіть змушений був удатися до відбору добровольців (найбільше – з Наддністрянщини), що йшли на допомогу молодій автономній державі (с.180–182).

С.Віднянський і М.Вегеш розцінили дозвіл Праги вживати, поряд із назвою «Підкарпатська Русь», також назву «Карпатська Україна» та запровадження державної української мови як завершення перемоги українства над русофільством. Проте загрози молодій державі спонукали владу до авторитарних заходів, як-от запровадження цензури, закриття русофільського «Общества им. Духновича» й низки антиукраїнських видань, створення табору для інтернованих Думен (с.185–187).

Аналізуючи виборчий процес до Сойму Карпатської України 12 лютого 1939 р., автори відзначають, що у своєму зверненні до виборців 8 лютого А.Волошин учергове заявив про намір мирного співжиття у федерації з чехами і словаками. Вибори

продемонстрували сконсолідованість населення краю навколо курсу на утвердження національної державності. За Українське національне об'єднання проголосували 245 тис. із 265 тис осіб, які взяли участь у виборах (с.188, 192).

Автори підтверджують, що А.Волошин орієнтувався на Німеччину як єдину велику країну, що могла обіцяти своє заступництво, був толерантним до німецького населення краю. Натомість А.Гітлер запропонував правителю Угорщини М.Горті приєднати замість Словаччини Карпатську Україну. Відтак у ніч на 14 березня 1939 р. 40-тисячне угорське військо вторглося в Карпатську Україну. «Німці ганебно нас обманули!», – свідчив згодом А.Волошин. На першому засіданні Союму 15 березня 1939 р. було проголошено незалежність Карпатської України й обрано її президентом Августина Волошина. Жодна з країн світу не визнала «самопроголошеної української держави в Карпатах», а отже й не допомогла українцям. 18 березня 1939 р. більшу її частину було окуповано загарбниками. Лише 2 тис. бійців «Карпатської Січі» героїчно протистояли угорським військам (у горах – до кінця травня 1939 р.). Дослідники дійшли висновку, що «для українців Друга світова війна розпочалася ще в березні 1939 р., і Карпатська Україна першою в Європі не визнала умов нацистського перерозподілу світу, вчинила героїчний опір угорським загарбникам» (с.189–190, 198–204).

Загалом С.Віднянський і М.Вегеш уважають, що 14–15 березня 1939 р. Карпатська Україна заявила про себе світу як самостійна, незалежна держава. І це стало апогеєм українського національного відродження на Закарпатті, завершенням тривалого та складного шляху від «підкарпатських русинів» до «закарпатських українців». Утворення Карпатської України чітко продемонструвало всьому світові, що на Закарпатті живуть українці, які прагнуть своєї державності й соборності з Великою Україною (с.202–204).

Шостий розділ дослідження присвячений еміграційному періоду життя й діяльності А.Волошина. На основі документів румунських і російських архівів автори простежили його шлях в еміграцію. Зауважено, що він продовжував виконувати свій громадянський обов'язок. У березні 1939 р. у Загребі опубліковано його «Великоднє звернення до українців Югославії», де політик наголосив, що герої Карпатської України дали приклад оборони національного ідеалу, закликав українців творити «національний моноліт», щоб «у вирішальний момент осягнути і боронити своє право». Разом із Ю.Реваєм, С.Ключураком і А.Штефаном А.Волошин підготував меморандум, де вимагалось відокремлення Карпатської України від Угорщини (с.205–208). На думку авторів, обравши Прагу як місце постійного мешкання, він зважав на демократичні традиції цієї країни й перспективу роботи в Українському вільному університеті, де у жовтні 1938 р. отримав ступінь доктора права. Учений працював професором педагогіки до повторного арешту органами НКВС у травні 1945 р., коли він уже обіймав посаду ректора УВУ (с.210–217).

У сьомому розділі розкрито обставини арешту А.Волошина, який не захотів тікати на Захід, радянськими органами держбезпеки та ув'язнення його в Лефортовській тюрмі в Москві. Простежено численні допити впродовж травня – червня 1945 р. На основі архівних документів висвітлено події останніх днів життя А.Волошина, обставини його смерті 19 липня 1945 р. (с.218–232).

Восьмий розділ дає можливість переосмислити постать А.Волошина завдяки спогадам його соратників і сучасників. Зокрема ґрунтовно проаналізовано перші спомини В.Бірчака, П.Яцка, Д.Поповича, В.Лар, що з'явилися ще в 1920-х рр. Критично розглянуті, як історичні джерела, пізніші свідчення М.Бажанського, О.Ольжича, В.Гренджі-Донського, А.Штефана, Ю.Шерегія, В.Шандора, П.Стерча, Ю.Химинця, С.Єфремова, а також авторів збірника «Карпатська Україна в боротьбі», що побачив світ у Відні 1939 р. Здійснено огляд спогадів А.Кущинського, С.Ключурака, В.Маркуся, М.Папа, М.Химинець, М.Бандусяка, С.Ленкавського та ін. (с.233–275).

Цінність останнього розділу монографії полягає, найперше, у тому, що С.Віднянський і М.Вегеш усебічно й об'єктивно окреслили ресурсну базу, узагальнивши практично всі наявні на сьогодні джерела, літературу про Карпатську Україну та А. Волошина, виокремили дискусійні питання, перспективні напрями подальшого дослідження теми. Зокрема, аналізуючи джерельну базу, історики не обмежилися переліком установ і фондів зберігання документів, а охарактеризували дотичні до теми справи з Держархіву Закарпатської обл., архівів України, Угорщини, Чехії, Румунії, приватних зібрань. Такий підхід, як і авторський огляд матеріалів, зокрема двотомника «Карпатська Україна: Документи і матеріали: Хроніка подій. Персоналії» (2009–2010 рр.), періодичних видань та аналіз історіографічного дискурсу, безумовно, сприятиме науковій орієнтації й поглибленню аргументації у сучасних студіях історії Закарпаття.

Розглядаючи дотичні публікації, автори відзначили, що історики з Ужгородського університету ще в 1990 р. в рамках круглого столу та на наступних наукових конференціях започаткували процес повернення А.Волошина й Карпатської України в поле наукових студій і суспільної історичної пам'яті (с.292, 306). Як впливає з монографії, першими, хто в 1990-х рр. спростували радянські інсинуації про нібито «ворога народу», «українського буржуазного націоналіста» були М.Вегеш, М.Болдижар, О.Мишанич, П.Чучка, В.Гомоннай, М.Зимомря та ін. На думку авторів, педагогічні погляди А.Волошина найповніше проаналізовано у праці М.Зимомрі, В.Гомоннай, М.Вегеша «Августин Волошин» (1994–1995 рр.), а освітню, культурну, просвітницьку діяльність, мовознавчі дослідження – у публікаціях Ю.Балеги, В.Галаса, В.Гомоннай, М.Кляп, П.Німчука, П.Федаки, П.Чучки та ін. (с.293–299).

Упродовж 1990-х рр. низку монографій і статей про А.Волошина як політика опублікували М.Вегеш, С.Віднянський, Г.Дем'ян, О.Колянчук, М.Литвин, К.Науменко, О.Мишанич, П.Чучка, Г.Павленко, І.Підкова, Р.Шуст, І.Хланта. Водночас автори піддали критиці М.Болдижара й В.Лемака за закиди ними А.Волошину щодо створення концтабору, розпуску партій, неналежних виборів. Не заперечуючи, що його режим був авторитарним, С.Віднянський і М.Вегеш довели, що наприкінці 1930-х рр. він не міг бути іншим, якщо враховувати зовнішні та внутрішні фактори по суті тодішньої «гібридної війни», що велася проти молодого держави. «Неправомірно також зводити трагедію Карпатської України і драму А.Волошина до присутності ОУН у краї, як це роблять М.Болдижар і В.Лемак», – переконані дослідники (с.305).

Попри те, що корпус літератури з історії Карпатської України й діяльності А.Волошина охоплює понад 1,5 тис. назв, автори, дотримуючись принципу всебічності, охарактеризували також зарубіжні студії на закарпатську тематику. Зауважено, що на Заході, за браком джерельних матеріалів, перевага надавалася політичній спадщині. Відзначено оригінальність праць О.Данка, В.Косика, П.Р.Магочія, В.Маркуся, П.Стерча, І.Фляйшгауер, В.Шандора та інших, в яких А.Волошина зображено на тлі бурхливих політичних подій кінця 1930-х рр. Детальніше характеризується комплексна монографія Т.Беднаржової «Августин Волошин – державний діяч, педагог-мислитель», де введено в науковий обіг низку документів із празьких та київського архівів. С.Віднянський і М.Вегеш солідаризувалися з дослідницею в тому, що глибокі педагогічні ідеї, рекомендації вченого актуальні й тепер для розбудови української національної школи (с.309–310). На завершення автори зазначають, що, попри велике розмаїття оцінок Августина Волошина, більшість науковців справедливо вважають його визначною постаттю національної історії ХХ ст.

Завершуючи огляд рецензованого видання, зазначимо, автори монографії ефективно реалізували набуті професійні якості й великий досвід розробки історії Срібної Землі, здобутків її славетного сина. М.Вегеш одним із перших за роки незалежності

нашої держави опублікував праці з історії Карпатської України та, окремо, про її президента, а С.Віднянський першим увів закарпатську тематику до академічних студій вітчизняних істориків як органічну складову процесів державотворення. Якщо врахувати, що С.Віднянський і М.Вегеш представили дослідження своєї малої батьківщини, то стає зрозумілим їхнє стереобачення історії Закарпаття зсередини, із проникненням у гущу подій, глибін часу, соціальну психологію політичних акторів, – насамперед А.Волошина. Знані науковці поєднали високий рівень аргументованості й об'єктивності, забезпечений потужною джерельною базою, знанням проблематики історіографічного дискурсу, із живим і водночас логічним стилем викладу матеріалу, доречним використанням мемуарів та офіційних реляцій. Приємно вражає методологічний арсенал авторів, який надає дослідженню синергетичного ефекту всебічності, системності, сприяє створенню яскравого образу президента Карпатської України та відображенню його державницького чину.

Утім, попри широке охоплення ментального портрета та життєпису А.Волошина, здається, його деякі риси й політичні дії, зокрема рішення залишитися у Празі, незважаючи на прихід Червоної армії, могли б мати чіткіше окреслення з більшим залученням до аналізу його автобіографічних «Споминів» та свідчень соратників. Рельєфнішими, як на нашу думку, могли б бути виписані й погляди А.Волошина на політику керівництва ОУН(м) і представників організації в уряді Карпатської України в контексті орієнтації їх на Німеччину. Думається, що в напруженій ситуації 1939 р., тон якій завдавала Німеччина, Карпатській Україні не допомогла б ані внутрішня демократизація, ані пошук компромісів зі своїми сусідами – Угорщиною та Польщею, про що пишуть науковці.

У підсумку, С.Віднянський і М.Вегеш представили високоякісний зразок конструювання інтелектуальної біографії Августина Волошина з акцентацією на його зусилля щодо творення української ідентичності та її державницьких форм на теренах Закарпаття. Авторам удалося синтезне поєднання історії Центрально-Східної Європи, регіональної історії, просопографії, історіографії, джерелознавства для змалювання реалій міжвоєнного Закарпаття, на якому рельєфно виписано монументальну постать «батька карпатоукраїнського народу». Водночас дослідники виявили глибоке розуміння значення державності Карпатської України, чие існування актуалізувало українське питання в Європі й дало приклад патріотичного державотворчого чину, який став сигналом світу про те, що на Закарпатті живуть люди, котрі усвідомлюють свою єдність із Великою Україною.

Загалом С.Віднянському та М.Вегешу вдалося предметно продемонструвати власне розуміння людей, обставин, явищ через пласти часу, щоб воскресити минуле з безпам'ятства і змусити заговорити «мовчання історії» (Ж.Мішле). Тож постає завдання донести зрілі ідеї й висновки поважних дослідників до української спільноти та політикуму для врахування історичних уроків і значущості досвіду Карпатської України й національно-державницького чину її очільника.

Віктор ГУДЗЬ

доктор історичних наук,
доцент кафедри історії та археології,
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б.Хмельницького
(Мелітополь, Україна), goodz-klio@ukr.net

Олександр СИТНИК

доктор історичних наук,
професор кафедри історії та археології,
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б.Хмельницького
(Мелітополь, Україна), oleksander_sytnyk@i.ua